

ВІЙНА НА ДОНБАСІ. 2014 – 2016 рр.

Відповідальні редактори: Тинченко Я.Ю., Мороз І.В.
Збірник наукових праць. – К., 2017.

Війна на Донбасі. 2014 – 2016 рр. [Текст] : зб. наук. праць за матеріалами II Всеукр. наук. військ.-істор. конф., 20 квітня 2017 р. / Нац. військово-історичний муз. України. – К., 2017. – 290 с.

Під загальною редакцією заступника директора Національного військово-історичного музею України з наукової роботи к.і.н. Я.Ю. Тинченка

Рецензенти: В.А. Брехуненко – доктор історичних наук
Т.В. Вронська – доктор історичних наук
О.Є. Лисенко – доктор історичних наук

Схвалено вченою радою Національного військово-історичного музею України
14 квітня 2017 року, протокол №2

Оргкомітет конференції:

Микола Садовський   Директор департаменту військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України, генерал-майор

Владислав Таранець   Директор Національного військово-історичного музею України

Ярослав Тинченко   Заступник директора Національного військово-історичного музею України з наукової роботи

Редакційна колегія: Владислав Таранець, Ярослав Тинченко, Ірина Мороз
Технічні редактори: Ксенія Ляшенко, Оксана Корнієнко

У науковому збірнику опубліковані доповіді і повідомлення науковців, краєзнавців, музейних, освітніх та архівних працівників, матеріали і документи.

Доповіді та повідомлення надруковані згідно з поданими авторами текстами
© Національний військово-історичний музей України

УДК 327.2(477)

Віталій БАШЛАЙ (Харків)

УСПІХ УКРАЇНИ – МИРНЕ МАЙБУТНЄ ЄВРОПИ І СВІТУ

Анотація. Стаття аналізує причини антиукраїнської шовіністичної політики Російської Федерації щодо України. наводить жакливі моменти російсько-української війни, яка спричинила кризу міжнародної безпеки, наймасштабнішу з часів холодної війни. Розкриваються цілі і завдання агресора, військово-політичні наслідки гібридної війни яку веде Росія по відношенню до України й всього цивілізованого світу, наводяться кроки які потрібно здійснити нашій державі, Заходу у протистоянні з путінською Росією – державою з тоталітарною внутрішньою і агресивною зовнішньою політикою. Від успішного завершення гібридної війни на користь України залежить майбутнє Європи і всього світу.

Ключові слова: Україна, Росія, Захід, НАТО, США, міф, агресія, гібридна війна, конфлікт, міжнародні угоди.

Відродження української державності неминує пов'язане з відновленням її національної пам'яті та окремішньої національної історії і відповідно робить історію Росії урізаною, руйнує міф про тисячолітню державність, європейську ідентичність та нібито споконвічну і природну належність останньої до європейського цивілізаційного простору [1, с. 5]. Тому російські імпершівністи розуміють, що без повернення України (з її історією, територіями, ресурсами та людським потенціалом) у лоно Росії будь-які спроби відновити її імперський статус є безперспективними.

В російській ментальності укорінені антиукраїнські ідеологеми та реваншистські прагнення визначають зміст зовнішньої політики Росії щодо України та її кінцеву стратегічну мету, яка передбачає тотальне знищення останньої як національної одиниці, суб'єкта міжнародного права та геополітичної реальності. У сформульованій ще в середині 90-х років минулого століття Александром Дугіним геополітичної доктрині Росії було, зокрема, відверто заявлено: «Суверенитет України представляє собою настільки негативне для русскої геополітики явлення, що, в принципі, легко може спровокувати вооружений конфлікт... Существование Украины в нынешних границах и с нынешним статусом «суверенного государства» тождественно нанесению чудовищного удара по геополитической безопасности России, равнозначного вторжению на ее тер-

риторию. Дальнейшее существование унитарной Украины недопустимо» [2, с. 29]. Цей висновок Дугіна супроводжується описом сценарію розчленування України.

Протягом довгого часу нам здавалося, що війна обмине нашу країну в XXI ст., що ніколи ми не почуємо на вулицях наших міст і сіл свисту куль, розриву гранат і снарядів, не будуть підриватися на мінах мирні мешканці... Надія не здійснилася, збройний конфлікт постукався нам у двері, ми до нього виявилися неготовими як на повсякденнісному, так і на науковому рівні.

З лютого 2014р. триває війна, яку вкотре розпочала Росія проти України. Понад три роки минуло з того часу, як відбулася цинічна окупація з наступною анексією Росією українського Криму та розпочалась збройна агресія Росії проти України на Донбасі.

Жакливі цифри характеризують цю безпринципну війну Кремля проти українського народу: понад 10000 осіб загинуло, десятки тисяч поранених, майже 1 млн 800 тис. вимушених переселенців Станом на сьогодні окупованими залишаються: Автономна Республіка Крим (26 081 км²), м.Севастополь (864 км²), частина Донецької та Луганської областей (16799 км²) – всього 43744 км², що складає 7,2% території України, де в окупації та нескінченному терорі живуть мільйони громадян України. Непідконтрольною Україні залишається ділянка українсько-російського державного кордону протяжністю 409,7 км, через яку Росія постійно направляє на територію України свої військові підрозділи, нових найманців, зброю та амуніцію [3].

Численні зусилля міжнародної дипломатії на цей час, на жаль, не призвели ні до врегулювання, ні навіть до «заморожування» ситуації на Сході України.

Які ж військово-політичні наслідки матиме наша країна й світ. Багато думок й суперечностей, але всі мають одне спільне бачення – світ вже не буде таким, яким він був до 2014 року, до початку агресії Росії в Україну.

Сучасна криза міжнародної безпеки, яку можна оцінювати як наймасштабнішу з часів холодної війни, спровокована тим, що всупереч нормам

цивілізованої поведінки держав один із ключових елементів міжнародної та європейської безпеки – Російська Федерація, яка взяла на себе відповідальність за підтримання миру і стабільності у Європейському регіоні та у глобальному світі як постійний член РБ ООН, відкрито пішла на порушення міжнародного права та загальних принципів світового порядку. Російська агресія проти України посилила наявні негативні чинники і запустила нові руйнівні тенденції в міжнародному середовищі безпеки [6, с. 446].

Російський напад на Україну підірвав систему міжнародних відносин, яка вибудовувалася протягом десятиліть, порушив засади регіональної та глобальної безпеки. Ці події поставили під сумнів можливість подальшого сталого розвитку на Європейському континенті. Російська інтервенція відбувається на порушення багатьох міжнародних угод, що забезпечували підтримку миру й стабільності в Україні та Європі: Заключного Гельсінського акта 1975 р., Будапештського меморандуму., Основоволожного акта НАТО – Росія 1997 р. та низки інших. Дії Росії суперечать базовому документу Ради євроатлантичного партнерства, Римській декларації та іншим домовленостям [7, с. 31].

Цілі керівництва РФ не обмежуються підкоренням України, як і не зводяться до перерозподілу сфер впливу на пострадянському просторі. Наслідки підриву Кремлем системи світового порядку значно масштабніші. Спираючись на статус ядерної держави, РФ прагне глобального реваншу.

Агресія РФ проти України виявила вразливість НАТО на східному фланзі (Польща, країни Балтії та Північної Європи). Анексія Криму і подальша підвищена мілітарна активність РФ в акваторії Чорного моря створила додаткові безпечкові загрози для країн – членів і країн – партнерів НАТО і в цьому регіоні, сформувавши плацдарм для поширення російського впливу у напрямку Середземномор'я і Близького Сходу. Крім того, спостерігається поляризація у відносинах між країнами регіону, їхнє розмежування на тих, хто підтримує Україну як жертву агресії РФ і приєднався до режиму міжнародних санкцій проти агресора, та тих, хто прямо чи опосередковано підтримує агресора, побоюючись його або прагнучи зберегти високий рівень економічного співробітництва.

Конфлікти, що палають або жевріють у різних точках земної кулі, стають ознакою глобального процесу гібридного протистояння. Такі події, як війна Росії проти України, війна в Сирії, конфлікти в Тихоокеанському регіоні, є виявами спільного процесу деструкції попередньої системи міжнародної безпеки і формування нових,

ще не визначених форм спільного існування в умовах непевності й непередбачуваності. У контексті подій, пов'язаних з гібридними війнами, маємо істотну зміну парадигм стратегічного мислення, одну з яких, притаманну російській політичній культурі, можна позначити як «геополітичну», тоді як для другої, властивої провідним державам Заходу, прийнятною є назва «глобалізаційна». Рано чи пізно глобалізаційна парадигма стратегічного мислення, пов'язана з процесами формування більш дієвих засад організації і підтримання світового порядку, отримає універсальне значення і домінуватиме у світовій політиці. Проте на сьогодні настанови геополітичного мислення зберігають серйозні позиції у міжнародних процесах, багато в чому внаслідок цинічної реанімації російською політичною елітою архаїчних стереотипів минулого [8, с. 468].

Сьогодні Україна є центром світової гібридної битви. Світова гібридна війна ведеться у межах єдиного глобалізованого простору на фронтах, утворених лініями розподілу між зонами стабільності і безпеки, де панує закон і міжнародне право, та сферою невизначеності і політичного хаосу, де панує право сильного. Тому кожна країна, яка є активним чи пасивним актором світової гібридної війни, має визначити для себе спосіб існування в таких умовах (виживання, пристосування, трансформація і розвиток) та створити відповідну сукупність стратегій функціонування.

Однак, навіть визнаючи високу ймовірність масштабної війни, ми повинні пам'ятати про принципові моменти.

У випадку прямої масштабної воєнної агресії РФ проти України наші шанси вистояти в ній мінімальні. Наші потенціали настільки різні, що очікувати іншого складно. Принаймні це очевидно за нинішнього стану українських Збройних Сил та їх військово-технічного забезпечення. Наше завдання – максимум (знов-таки – з огляду на нинішній реальний стан ЗСУ) – завдати противникові максимальних втрат, сповільнити його рух (аби дочекатися допомоги з боку наших союзників, якщо вони захочуть її надати) і зробити його подальше просування, утримання території дуже дорогим задоволенням.

Але основне завдання – створити умови, щоб не допустити такої війни. Йдеться про всі дії, спрямовані на послаблення РФ (дипломатичні, економічні, інформаційні), посилення нашого потенціалу стримування агресора (зокрема переозброєння армії та політичну консолідацію суспільства) і зміну самого підходу до осмислення загроз, а також до реагування на них [8, с. 484]. Утім, багато тут залежить не тільки від нас, а й

УДК 94(477)

Федір КОКОШКО (Миколаїв)

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Анотація. В статті аналізуються основні моменти переломного періоду історії нашої держави останнього часу, які суттєво вплинули на свідомість українців і недалеке майбутнє покаже наскільки вони змінилися і якими вони стали.

Ключові слова: інформаційна війна, протистояння агресору, свобода, національна безпека, цінності, протидія ворожій дезінформації.

Війна це завжди злам. Це такий стан, коли вже ніколи не буде так, як до цього. Будь-яка нова війна перекреслює попередню. Коли почалася Друга світова, про Першу світову швидко забули. Як сьогодні казати дитині, батько якої загинув в АТО, що ми повинні завдячувати ветеранам Великої Вітчизняної за мир, який вони принесли на нашу землю. Після Фінської війни 1939-1940 рр. чи можна хоча б теоретично вести мову про те, що Фінляндія і Росія можуть бути разом. Це при тому, що спільні корені віднайти набагато легше, бо московити ніякі не слов'яни, а угро-фіни, та й назва Москва угро-фінського походження – брудна вода.

Існує таке припущення про фрагментарність та розшматованість історії України. Чи так є насправді? Адже ж організм, поки він живе, не може бути розшматований, – всупереч усьому він існує. Те, що тепер українська нація живе, – це і є передумом запереченням того, що вона була більш чи менш розшматована. Про це писав визначний письменник і публіцист, що загинув від рук більшовиків Юрій Липа в своїй книзі «Призначення України» ще у 1938 році [1, с. 223].

Крім терміну менталітет є ще поняття історичний менталітет. Це так звані «звички свідомості», тобто комплекс уявлень про навколишній світ, притаманні людям певної епохи чи певної соціальної групи, який немовби автоматично, неусвідомлено зумовлює їхню поведінку. Знання ментальності певної спільноти (етносу, народу, нації, релігійних груп), оперте на вивчення масових і повторюваних феноменів, дає змогу вченим моделювати «колективний портрет» цієї спільноти, а відтак – пояснювати специфіку її історії вірування, колективні фобії тощо [2]. Але зараз, коли йде війна з російським агресором не до подібних рефлексій.

від наших європейських партнерів, які про свої відносини з РФ дедалі частіше висловлюються досить двозначно. Берліну та Парижу, Софії та Бухаресту, Варшаві чи Вільнюсу – всім європейцям варто усвідомити, що «гібридна» війна Кремля проти них уже триває і триває системно. Можна сперечатися про її фази чи попередні етапи. Однак це не скасовує необхідності системної протидії цим «гібридним» впливам. Цілком слушно вважається, що жодна європейська держава самотужки не здатна ефективно протистояти «гібридній» агресії, хоча Україна подекуди спростовувала на практиці цей постулат. І певні тенденції свідчать, що в короткостроковій перспективі Києву доведеться залишатися де-факто один на один з ворогом [9, с. 28].

Якщо говорити про міжнародне співробітництво в протидії «гібридній» агресії РФ, то Україна має перестати бути винятково об'єктом, як полігон, де Кремль опрацює свої «гібридні» прийоми впливу. Київ має переходити до активних дій та ініціатив. Заради врегулювання конфлікту не слід йти на поступки Росії і сепаратистам.

Серед найбільш важливих кроків щодо протистояння російській агресії експерти відзначають: зміцнення і модернізацію Збройних Сил України та інших силових структур; проведення ефективних внутрішніх реформ; протистояння інформаційному впливу РФ. Також важливими кроками фахівці вважають позбавлення від економічної, енергетичної залежності від РФ і жорстке відстоювання національних інтересів за допомогою країн-партнерів України.

На європейському напрямі з метою дезінтеграції ЄС, мінімізації присутності на континенті США і переформатування нинішнього європейського устрою за російським сценарієм. Причому російська «гібридна» експансія відбувається на фоні тотальної девальвації глобальної і регіональної структур безпеки (ОБСЄ перебуває у кризовому становищі, а діяльність Ради Безпеки ООН зокрема з врегулювання російсько-українського конфлікту блокується російською стороною). Отже, в середньостроковій перспективі Заходу доведеться співіснувати з путінською Росією – державою з тоталітарною внутрішньою і агресивною зовнішньою політикою і зневагою до міжнародних норм і правил.

У такій ситуації ЄС вкрай важливо зберегти солідарну лінію поведінки щодо РФ, зокрема утримати «санкційний фронт» на російському напрямку, бо самі по собі й адресні, й секторальні санкції мають виключно важливий стримуючий політико-економічний і психологічний

ефект. Їх скасування (послаблення) в нинішній ситуації буде сприйняте Кремлем як слабкість Заходу і заохочення до активних дій.

Очевидно, що збереження єдності європейського співтовариства, його демократичного устрою значною мірою залежить як від успішного подолання внутрішніх проблем, так і від ефективності і координованості дій у протистоянні російській гібридній експансії на континенті.

Стратегічно ситуація покращиться тільки тоді, коли Захід підтримає Україну на стратегічному рівні та інвестує в неї. Дж. Сорос написав у нарисі для New York Review of Books: «Європа має прокинутися та усвідомити, що вона атакована Росією. Допомога Україні буде вважатися захисним заходом з боку країн ЄС». Сорос заклав Європу витратити 50 млрд дол. США на порятунок України [8, с. 465]. На його думку, європейцям потрібно нарешті усвідомити, що вона не є одним з ринків, що розвиваються, – нині від успіху України залежить майбутнє Європи, а значить і світу.

Джерела та література:

1. Білінський В. Країна Моксель, або Московія. Роман-дослідження / В. Білінський. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2009. – Книга 1. – 376 с.
2. Василенко В. Український тиждень, № 42 (362) 17 – 23.10.2014. Російсько-українська війна 2014 року: причини, перебіг та політико-правові оцінки. 1. причина, характер і мета агресивної війни Росії проти України – с. 29
3. МЗС: На Донбасі з вини РФ вже 9800 загиблих і майже 2 млн переселенців // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2017/02/21/7135971/>
4. Дугин А. Філософія війни / А. Дугин. – М.: Яуза, 2004. – 256 с.
5. Дэйви М. Еволюция войн / М. Дэйви; пер. с англ. Л.А. Калашниковой. – М.: ЗАО Цен-трполиграф, 2009. – 382 с.
6. Парахонський Б.О. Руїнування системи міжнародної безпеки. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. – К.: НІСД, 2017. – 496 с.
7. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Актуальні виклики та загрози регіональній безпеці: висновки для України. Аналітична доповідь. Наукове видання. Серія «Національна безпека». Випуск 6. – 41 с.
8. Світовагібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. – К.: НІСД, 2017. – 496 с.
9. Виклики і загрози для Європи – «Гібридна» війна Росії. Монографія. – К.: Центр Разумкова, 2016. – 91 с.